

Юрій Вікторович Гоцуляк,
молодший науковий співробітник
відділу підтримки обдарованості
та міжнародної співпраці
Інституту обдарованої дитини
НАПН України,
м. Вінниця, Україна

УДК 37.013.74

ЗАКОНОДАВЧА ПІДТРИМКА ОСВІТИ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ У ПРОВІНЦІ НОВА ШОТЛАНДІЯ (КАНАДА)

В статті розглядаються основні положення законодавства провінції Нова Шотландія (Канада) по вопросам образования одарённых учеников, основные права и обязанности субъектов, вовлечённых в учебный процесс одарённых учеников, а также полномочия органов управления образованием.

Ключевые слова: *Ключевые слова: одарённость, права, ребенок, закон.*

This article provides an outline of educational legislation of Nova Scotia (Canada) for the education of gifted students, basic rights and duties of the subjects involved in the educational process of gifted students, the authority of the Department of Education.

Key words: *giftedness talent, law, child law.*

Світові освітні тенденції спонукають до нових викликів вітчизняній системі освіти. У першу чергу, це стосується переходу від колективно-орієнтованого до особистісно-орієнтованого освітнього процесу. У передових державах давно закріпилося вхідне положення, що визначає освітню політику і особливості надання освітніх послуг і це те, що «освітні потреби учнів не однакові», а тому постає проблема диференційованого підходу. Обдарованість є однією з ознак, за якою виокремлюють учнів, відповідно до їх високих здібностей у групу тих, хто потребує окремого освітнього підходу (у деяких державах їх відносять до дітей з особливими освітніми потребами разом з учнями з певними вадами розвитку). Однією з передових країн у цьому напрямку є Канада.

У багатьох провінціях цієї держави сформовані цілі освітні системи (підсистеми), покликані підтримувати обдарованих учнів (задовольняти їх освітні потреби). Одним з важливих аспектів при впровадженні таких систем є правовий. У цій статті ми розглянемо особливості правової підтримки обдарованих дітей у провінції Нова Шотландія (Канада).

Значна законодавча увага приділяється питанню освіти обдарованих учнів у провінції Нова Шотландія. Департаментом освіти провінції видано два системоутворюючі документи, що стосуються спеціальної освіти (освіти учнів з особливими потребами, до яких належать й обдаровані діти): «Gifted Education

and Talent Development» [1], «Special education policy» [2], в них декларуються основні засади та процедурні моменти освіти обдарованих учнів.

Політика Департаменту освіти провінції, пов'язана із запровадженням спеціальної освіти і має на меті організувати у школах усіх рівнів механізм надання спеціальних освітніх послуг учням, які цього потребують. Ці документи призначені для надання допомоги школам, пов'язаним із реалізацією спеціальних освітніх програм та наданням спеціальних освітніх послуг.

Департамент освіти провінції Нова Шотландія (як і уряд) визнає за всіма учнями рівне право на освіту (на повноцінну участь в освітньому процесі). Мається на увазі, що у будь-якому разі освітні потреби дитини мають бути задоволені і, якщо це неможливо, класичним шляхом навчання за загальними освітніми програмами, то має бути альтернативний шлях, який би дозволяв дитині реалізувати її освітні права. Також звертається увага на недопущення дискримінації за ознакою шкіри, релігії, статі, віку тощо, всі рівні перед законом. Основні положення спеціальної освіти у провінції зводяться до наступних: всі без винятку учні потребують якісної освіти; якість спеціальної освіти досягається шляхом розвитку індивідуального підходу до навчання, освітніх програм та обміну досвідом. Якість освіти також залежить від різноманітності освітніх проектів, що впроваджуються і

дозволяють враховувати індивідуальні потреби учня; специфічність навчання учнів з особливими потребами, в тому числі і обдарованих дітей. Їх навчально-виховний процес обов'язково має забезпечувати відвідування «загальних уроків» разом з іншими учнями, тому, що це робить їх навчання безперервним і сприяє кращій соціалізації, а також дозволяє переконати батьків і решту громадськості, що всі учні йдуть в одному «освітньому напрямку», а окремий підхід до навчання застосовується тільки там, де є така необхідність (задоволення потреб) [2]. Це є важливе положення, яке дає можливість показати, що всі здобувають одну (а не однакову) освіту, що не учень підлаштовується під освіту, а освіта здатна змінюватись для учня, причому, освітні завдання залишаються незмінними.

Закріплюється обов'язок вчителів у напрямку забезпечення та отримання учнями необхідної підтримки, заохочення та належне керівництво їх навчанням для досягнення поставлених освітою мети та завдань [2].

Права.

Законодавство провінції Нова Шотландія виділяє основні права людини, які мають відношення до спеціальної освіти [1, 2, 3, 4, 5].

Право на відповідну освіту.

Право на відповідну освіту – це фундаментальне право кожної людини мати унікальні освітні потреби, як неповторної особистості [2, 4]. Відповідно до цього права, система освіти, у першу чергу, має будуватися не зверху вниз, а, навпаки, «від особистості до програми», «від потреб до функцій та завдань», «від учня до міністра». Тобто, кожна особистість своїми потребами створює виклик освітній системі, на який вона повинна гідно відповісти (програмою, послугою тощо), тобто, відповідна освіта – це освіта, що відповідає освітнім потребам.

Право на якісну освіту і кваліфікованих викладачів.

Всі учні мають право на якісну освіту, яку мають надавати кваліфіковані учителі [2, 5]. Таким чином, значна увага має приділятися розробленню, впровадженню та вдосконаленню системи підготовки фахівців, особливо це стосується спеціальної освіти, де диференційований особистісно орієнтований підхід втілюється у більшій мірі, а, відповідно, і вимоги до вчителя набагато вищі, адже складніше досягати бажаних результатів.

Не викликає жодних сумнівів те, що Україні необхідно впроваджувати диференційований підхід у систему освіти, у тому числі, розвивати освіту обдарованих учнів, а для цього, на наш погляд, недостатньо навчально-методичної бази, необхідна наявність (підготовка) спеціалістів, які здатні у повній мірі впроваджувати вищевказані нововведення, а для цього, має бути розроблений механізм підготовки фахівців для роботи з обдарованими учнями.

Право на інклюзивну освіту.

Інклюзивна освіта втілює погляди, переконання та цінності, що сприяють кожному учню залишатися частиною учнівської спільноти. Право на інклюзивну освіту передбачає право учнів на отримання належної

якісної освіти, програмування навчально-виховного процесу та отримання освітніх послуг, з учнями, які навчаються за звичайними освітніми програмами [5]. Це право стосується учнів з особливими освітніми потребами, які мають певні вади розвитку, втім, інклюзивна освіта також має велике значення і для навчання обдарованих дітей, адже підтримка їх обдарованості часто відбувається в індивідуальному порядку, а тому, постає проблема їх соціалізації, необхідність недопущення випадання окремої особистості з колективу. Метою інклюзивного навчання є сприяння участі учнів у шкільних програмах та заходах, що сприяє покращенню результатів навчання.

Основні положення та аспекти спеціальної освіти.

Відповідальність учителів.

Учителі несуть відповідальність за навчання учнів, що знаходяться під їх наглядом (яким вони надають спеціальні освітні послуги). Це передбачає відповідальність за безпеку та благополуччя, планування навчально-виховного процесу, реалізацію навчальних планів та належне оцінювання учнів. Закон відзначає, що відповідальність не може бути перекладена на не-викладацький персонал, оскільки вона стосується суто людей, які володіють спеціальними знаннями, вміннями та навичками [2, 3]. Підстави для відповідальності вчителя вказуються у навчальних планах та програмах. В індивідуальному плані вказуються очікувані результати, який має досягти учень за конкретний період, про що вчитель звітує (результати роботи вчителя можуть бути оскаржені у встановленому законом порядку до органів з розв'язання суперечок).

Участь батьків.

Батьки учнів з особливими освітніми потребами зобов'язані підтримувати своїх дітей у досягненні ними успіхів у навчанні. Вони мають брати участь у навчально-виховному процесі учня [4]. Батьки є невід'ємною частиною освіти своїх дітей і повинні брати участь у плануванні навчання і реалізації спеціальних освітніх програм з початку навчання дітей. Залучення батьків є важливою складовою навчально-виховного процесу.

Планування навчального процесу та звітність.

Законодавство провінції передбачає впровадження індивідуального освітнього плану для обдарованих дітей, що дозволяє врахувати сильні сторони учня. Індивідуальний освітній план є основою для більш точного оцінювання успішності учня тому, що він містить завдання, враховуючи здібності дитини. Про виконання індивідуального освітнього плану вчитель звітує перед керівником навчального закладу [1, 2]. Необхідно відзначити, що на певний момент індивідуальне планування навчально-виховного процесу є атрибутом сучасної освіти, адже, таким чином, стає можливим конкретне втілення особистісно орієнтованого підходу.

Законодавство також акцентує увагу на співпраці у сфері спеціальної освіти. Мається на увазі, що у разі потреби, вчитель та навчальний заклад можуть залучати до навчального процесу інших суб'єктів

(працівників вищих навчальних закладів, науково-дослідних установ, підприємств тощо) [1]. Це дає змогу постійно підвищувати якість надання спеціальних освітніх послуг.

У Департаменті освіти функціонує окремий відділ, що займається питаннями спеціальної освіти. Цей відділ формує основи політики у сфері спеціальної освіти, здійснює нагляд за діяльністю навчальних закладів, що надають спеціальні освітні послуги, встановлює вимоги до планування навчально-виховного процесу, якості освітніх послуг [2].

Адміністрації шкіл відповідають за впровадження освітніх програм для учнів з особливими потребами та надання освітніх послуг. Також запроваджуються спеціальні «служби підтримки» обдарованих учнів (учнів з особливими потребами), до яких входять фахівці з різних сфер (вчителі, психологи тощо), ці служби виконують консультативну функцію і допомагають надавати спеціальні освітні послуги і також можуть надавати психологічну допомогу учням. До цих служб можуть звертатися батьки дітей з приводу питань, пов'язаних з навчанням, зокрема, якості надання освітніх послуг учителями [2].

Основні положення діяльності Департаменту з питань освіти та його повноваження.

Департамент з питань освіти відповідає за розробку основних принципів спеціальної освіти (що стосується програмування навчально-виховного процесу та надання спеціальних освітніх послуг), а також впровадження освітньої політики провінції Нова Шотландія у сфері підтримки учнів з особливими потребами, у тому числі, обдарованих дітей [2].

Діяльність Департаменту з питань освіти зводиться до наступних пунктів:

– Виконання директив уряду провінції і безпосередньо міністра освіти, а також координування дій з іншими відомствами, що стосується питань, пов'язаних з навчанням учнів з особливими освітніми потребами [4].

– Діяльність Департаменту у сфері спеціальної освіти має бути публічною і доступною для громадськості (основи освітньої політики, процедурні аспекти, основні принципи та інструкції мають бути опубліковані на сайті Департаменту) [2, 4].

– Для підвищення ефективності роботи Департаменту та інших суб'єктів, залучених в освітній процес обдарованих учнів, функціонує дорадчий орган – Комітет з питань програмування та надання послуг (у сфері спеціальної освіти). Цей комітет надає консультації Департаменту з питань освіти з приводу аналізу та моніторингу спеціальних освітніх програм та послуг, що надаються учням з особливими освітніми потребами. У складі цього комітету фахівці сфери спеціальної освіти. Вони також надають проектні рекомендації Департаменту, що стосуються регулювання тієї чи іншої складової системи спеціальної освіти, щоб освітні потреби учнів були задоволені у повній мірі [2]. На наш погляд, запровадження такого органу є важливим моментом у забезпеченні належного

функціонування системи освіти обдарованих учнів, адже у такій специфічній сфері, а для України вона є ще й новою, одну з вирішальних ролей відіграє «компетентнісний» підхід.

– Для покращення роботи за наглядом та контролем у сфері спеціальної освіти у провінції Нова Шотландія запроваджується спеціальний орган, що здійснює облік учнів з особливими освітніми потребами, які навчаються за спеціальними освітніми програмами, а також фахівців, залучених до навчально-виховного процесу. Працівники цієї служби зобов'язані регулярно проводити зустрічі зі шкільним персоналом, який працює з учнями що мають особливі потреби, і сприяти покращенню ефективності надання спеціальних освітніх послуг [2].

Фінансування спеціальної освіти.

У провінції Нова Шотландія система фінансування освіти є фіксованим механізмом, згідно якого розраховуються конкретні суми коштів. Паралельно Департаментом з питань освіти встановлено подібний механізм і для системи спеціальної освіти, з метою внесення ясності та уникнення проблем з витратами на програмування освіти і надання послуг учням з особливими потребами [2]. Нефіксованим є розмір коштів, що виділяються на конкретну програму, адже різні програми з різних дисциплін для різних категорій учнів потребують різного фінансування, що встановлюється одночасно із затвердженням самої програми.

Отже, фінансування системи спеціальної освіти у провінції Нова Шотландія здійснюється за двома напрямками:

1) фінансування осіб, які надають спеціальні освітні послуги (фінансування вчителів, психологів, адміністрації тощо);

2) фінансування, пов'язане з реалізацією спеціальних освітніх програм для учнів з особливими освітніми потребами (фінансування самої програми – матеріально-технічна база, науково-методичне забезпечення тощо).

Для першого виду фінансування встановлюються спеціальні коефіцієнти, прикріплені до середньої заробітної плати вчителя. Так, зокрема, фінансування вчителя, який надає спеціальні освітні послуги здійснюється за коефіцієнтом 1,6, тобто, середня зарплата * 1,6 (плюс 60% до зарплати), на психологічну підтримку – 2,0, на керівництво (адміністрування) діяльністю, пов'язаною з реалізацією спеціальних освітніх програм – 7,0, асистування учителю – 1,04 (тобто, особа, яка допомагає вчителю у роботі з обдарованими дітьми може отримувати середню зарплату вчителя). Цільове фінансування спеціальної освіти передбачає витрати на матеріально-технічну базу, необхідну для реалізації освітніх програм (для покращення якості надання спеціальних освітніх послуг учням з особливими потребами) [2].

Зазначимо також, що фінансування (цільові гранти) надаються для конкретних ініціатив [2], тобто, щоб учителям отримати вищевказану надбавку, мало навчати учнів з особливими потребами, потрібно

займатися з учнями за конкретною освітньою програмою, затвердженою в установленому порядку Департаментом з питань освіти.

Законодавчо встановлені конкретні категорії учнів з особливими потребами (конкретні особливі потреби), освіта яких потребує окремого підходу і фінансування. У переліку перераховуються певні вади розвитку, а також вказується обдарованість, як винятковість (exceptionalities). Законодавчо закріплене також ще одне важливе положення – не можна використовувати винятковість, наприклад – обдарованість, як ярлик, вона повинна мати технічну роль, тобто, забороняється до конкретного учня звертатися, як «обдарований», це слово має відображатися у документах і при звітуванні [1, 2]. Тому обдарованість розглядається не як «ім'я», а як потреба у підтримці, в окремому підході до навчання. На наш погляд, такий підхід дозволяє спростувати «елітаристські» звинувачення на адресу терміну обдарований і його вживання в освітній системі, адже мета таких заходів не виділення і протиставлення окремих категорій учнів, а надання їм освітніх послуг відповідно до здібностей.

Персонал, який займається наданням спеціальних освітніх послуг і для якого встановлюються заохочувальні виплати залучає:

- спеціалістів з розробки, впровадження та оцінювання спеціальних освітніх програм та послуг (науковці у сфері обдарованості);
- учителів, які надають спеціальні освітні послуги (special education/resource teachers);
- шкільних психологів, які займаються з учнями, що мають особливі освітні потреби;
- помічників учителя;
- інших осіб, яких визначає департамент з питань освіти провінції [2].

Розміри заробітної плати та інші заохочувальні виплати для персоналу залежать від кількості годин, проведених з учнем, що має особливі потреби за спеціальними освітніми програмами. Навчальним закладам, що надають спеціальні освітні послуги надається можливість співпраці з фахівцями з інших навчальних закладів (інших установ), у випадку відсутності фахівців у певній сфері чи необхідності підсилення сфери спеціальної освіти у певній школі (це можуть бути тільки особи, які визначені вище, тобто, конкретні фахівці, визначені департаментом) [2].

Необхідно відзначити, що система фінансування спеціальної освіти у провінції Нова Шотландія побудована таким чином, щоб вона була максимально цільовою, тобто, використовувалась для освіти учнів з особливими потребами (у тому числі, обдарованих дітей). За кожен витрачений долар слід звітувати. Більше того, поняття «цільового призначення» є цілком конкретним і зрозумілим, адже вказується на те, на що неможливо витратити цільові кошти: перевезення учнів, на закупівлю медикаментів та інших матеріалів (навіть якщо це для обдарованої дитини) тощо.

Тому, приходимо до висновку, що при впровадженні системи освіти обдарованих дітей в Україні має бути готовий механізм фінансування: механізм поділу коштів між навчальними закладами, розмір надбавок (повинен надаватися аргументований розрахунок) для фахівців, які надають освітні послуги, встановлення мінімальної та максимальної межі для фінансування спеціалізованої освітньої програми, принципи фінансування (розрахунок на окремого учня чи на окремих навчальний заклад), механізми звітування про використані кошти тощо.

Таким чином, необхідно відмітити, що Україні потрібно для того, щоб почати впровадження системи освіти обдарованих дітей (як у Канаді та інших розвинутих країнах). Для початку необхідно закріпити положення щодо «відповідної освіти» і право на освіту відповідно до здібностей, причому, не просто задекларувати, а здійснити тлумачення, що з цього випливає.

Використані літературні джерела

1. Gifted education and talent development // Nova Scotia. Department of Education: електронний ресурс [режим доступу]: www.ednet.ns.ca
2. Special Education Policy // Nova Scotia, Department of Education: електронний ресурс [режим доступу]: www.ednet.ns.ca
3. Canadian Charter of Rights and Freedom, 15 (1) електронний ресурс [режим доступу]: <http://laws-lois.justice.gc.ca>
4. Ministerial Education Act Regulations, Nova Scotia, sections 26 and 38 // електронний ресурс [режим доступу]: www.gov.ns.ca
5. Inclusion, Supporting Student Success // Nova Scotia. Department of Education: електронний ресурс [режим доступу]: www.ednet.ns.ca